

CAP A ON VA VENEÇUELA?

Ignacio Ramonet

Director de *Le Monde Diplomatique*

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

Ja vam tenir ocasió d'estar junts quan va començar aquest cicle i havíem dit que en definitiva aquest moviment, que la Fundació Alfons Comín ha anomenat "Les esquerres emergents a Amèrica Llatina", hem vist com segueix estenent-se, perquè entre l'última vegada que ens vam veure i ara podem dir que a Nicaragua ha guanyat Daniel Ortega. Ja vam dir que no eren els sandinistes de 1979, dels anys vuitanta, però en definitiva hi havia una pugna entre dreta i esquerra, tot i que sigui una esquerra molt més moderada, i pel que estem sabent per la premsa, a Equador els resultats d'ahir indiquen que també el candidat que representa les forces del moviment social, que a l'Equador és una mica complicat, Correa, en principi guanyaria les eleccions. És a dir que aquest moviment segueix estenent-se. Avui parlarem de Veneçuela, del president Chávez, el proper diumenge hi ha una elecció a Veneçuela i, en principi, la majoria de les enquestes indiquen que el president Chávez podria guanyar de nou a Veneçuela. S'està confirmant el que dèiem la darrera vegada, que estem en presència d'una situació radicalment nova a Amèrica Llatina que probablement té a veure amb les causes, en tot cas algunes de les raons, que vam apuntar a la intervenció de fa un mes. I potser tot això hagi començat, la fase actual, amb la situació veneçolana. Potser Veneçuela hagi estat des d'aquest punt de vista el laboratori d'una sèrie de debats que, d'una manera o d'una altra, han afavorit aquest desenvolupament d'experiències noves, ha incitat els electors llatinoamericans, de manera democràtica, a elegir governs diguem-ne reformistes, és a dir, que estan proposant una sèrie de reformes i que les estan proposant a ciutadans que estan escaldats, descontents, de les experiències neoliberals que es van fer al llarg dels anys vuitanta i noranta a diferents països d'Amèrica Llatina. És a dir que estem, per tant, davant un cicle en què de manera clara ara la minoria dels països llatinoamericans, del continent llatinoamericà, no estan votant a l'esquerra i tenim ara una majoria neta de països, si es confirma evidentment això de Veneçuela i Equador, una majoria de països que es troben en aquesta nova onada.

Què té de particular Veneçuela, per què l'experiència veneçolana és tan particular. És una experiència molt controvertida, que dona lloc a debats molt intensos, potser menys intensos actualment del que ho van ser en els anys 2000-2001-2002, es van intensificar també fins després del cop d'Estat, però des de la victòria al referèndum revocatori d'agost de 2004 les tensions han disminuït una mica, però evidentment el que sí s'ha de saber és que hi ha una experiència que dona lloc a discussions, debats molt acalorats, molt intensos, que reflecteixen bé, en certa mesura, la situació política veneçolana.

Una característica de Veneçuela és que és un país l'experiència democràtica del qual potser estigui entre les més llargues d'Amèrica Llatina, ja que l'última dictadura militar veneçolana, que va ser la de Pérez Jiménez, va acabar el 1957 (crec que Pérez Jiménez es va refugiar aquí a Espanya, vivia a Madrid) i des de 1957 fins avui, és a dir pràcticament cinquanta anys, Veneçuela ha conegut un règim democràtic. Evidentment sempre pot haver alguna reflexió, alguna crítica, però hi hagut eleccions regularment i la legalitat democràtica, tot i que s'ha vist de vegades afectada per alguns moviments, en realitat s'ha mantingut. Això és una característica important perquè pocs països llatinoamericans poden dir que tenen els darrers cinquanta anys d'experiència democràtica.

Per una altra banda, a Veneçuela hi havia hagut altres experiències dictatorials, algunes molt impactants a la història i a la mentalitat política veneçolana, però hi havia hagut a finals dels anys quaranta el que es va anomenar la "revolució veneçolana", és a dir, un moviment cívico-militar-polític en el qual precisament un dirigent com Rómulo Betancourt havia pres el poder i

havia intentat dur a terme una sèrie de reformes importants que havien impactat força a Amèrica Llatina. Moviments d'aquesta mena, és a dir revolucions, tot i que a Amèrica Llatina s'utilitza freqüentment la paraula revolució, de vegades no per un canvi radical de situació sinó simplement per designar un paquet de reformes, però a Amèrica Llatina i sobretot a Amèrica del Sud no hi havia hagut aquesta mena de fenomen des de feia molt de temps i, per tant, l'impacte d'aquesta revolució veneçolana va ser molt important, en particular per tota una generació de militants polítics llatinoamericans. Recordin que Che Guevara va a Veneçuela en un moment, després d'haver passat per Bolívia, ja no hi havia aquesta experiència veneçolana, que va ser molt aviat derrocada precisament pels militars, per Pérez Jiménez, però quedava l'atmosfera de que hi havia hagut un moviment important, i moviments d'aquesta mena només hi havia hagut el de Veneçuela al 1947-1948, el de Bolívia al 1952 i el de Jacobo Ardenz a Guatemala de 1951 a 1954, any en què és derrocat. Aquestes experiències han marcat l'ideari polític de generacions de joves llatinoamericans i han marcat profundament també la història política llatinoamericana. Betancourt modifica la seva línia política en definitiva, però quan cau Pérez Jiménez s'estableix una mena d'acord entre les dues grans forces polítiques de Veneçuela que intentaran organitzar el relleu democràtic en aquest país després d'un acord anomenat Acord de Punt Fix, que firmen o estableixen els dos grans partits, és a dir, el partit de Betancourt, que després serà el partit de Carlos Andrés Pérez, Acció Democràtica, i que representa la socialdemocràcia, la socialdemocràcia internacional està representada a Veneçuela per aquest partit, AD –a Veneçuela els hi diuen els adecos per les inicials d'AD-, i per altra banda els cristianodemòcrates, el representant dels quals era per exemple Rafael Caldera, i aquests cristianodemòcrates estan units en el si d'un partit que es diu COPEI. I aquests dos partits, COPEI i Acció Democràtica, es tornaran al poder des de l'any 1958 fins l'any 1998, és a dir, durant quaranta anys el país serà governat de manera democràtica, les eleccions s'estableixen en data fixa però, sobretot, amb diversos problemes.

El primer problema és la renda del petroli. Veneçuela descobreix el petroli pràcticament a principis del segle XX, i aquest petroli primer està privatitzat, després s'intenta crear una empresa pública, Petrolis de Veneçuela, a l'època precisament de la qual estem parlant, i ho porta a terme si no recordo malament Carlos Andrés Pérez, hi ha una nacionalització del petroli, una estatització del petroli, però aquesta riquesa del petroli no es reparteix de manera equitativa, el que fa que als anys seixanta es desenvolupin, al mateix temps que a la resta d'Amèrica Llatina, tota una sèrie de guerrilles. Això és poc conegut perquè es coneixen bé les guerrilles cèlebres, les de Camilo Torres a Colòmbia, les d'Amèrica Central o les urbanes a Brasil, a l'Uruguay, a Argentina, i és clar, la guerrilla de Che Guevara a Bolívia, però de vegades no es recorda –no parlem de la colombiana, que hi segueix- que a Veneçuela hi va haver guerrilles importants, força ajudades per Cuba, que en aquell moment era un país molt aïllat. En aquestes guerrilles hi va ser per exemple un oficial cubà que després va aconseguir una gran celebritat tràgicament, el general Arnaldo Ochoa, que havia estat a Nicaragua i després va ser a Angola i posteriorment hi va haver aquest judici a Ochoa on va ser afusellat. Ochoa era el que dirigia en definitiva, o el que supervisava, la guerrilla veneçolana, com un guerriller que es va fer cèlebre per les seves accions, Douglas Bravo. Vull dir que tot i que a la superfície existia una democràcia amb una alternança entre esquerra i dreta moderades les dues, és a dir, una socialdemocràcia i una cristianodemocràcia, una mena de centre-esquerra i centre-dreta, en realitat per sota existien tensions socials extremadament fortes que porten a constituir aquestes guerrilles, en part és el cas de molts intel·lectuals que s'incorporen a aquestes guerrilles i també evidentment això corresponia a una situació social important. I durant aquests quatre decennis es porta a terme una repressió extremadament dura, és a dir, a Veneçuela durant aquests quaranta anys, repeteixo, sota l'aparença d'una democràcia que en algun moment va ser gairebé única, respecte totes les dictadures que podien existir a Amèrica Llatina en nom de la teoria de la seguretat nacional, a Veneçuela hi havia una repressió forta amb una sistematització de les desaparicions, per exemple, segrestos, detencions clandestines, il·legals, desaparició mitjançant execucions extrajudicials i, per tant, aquest règim que aparentment era democràtic en realitat mantenia una situació en què l'ús de la renda petrolera li permetia per una banda "comprar" l'exèrcit, és a dir que l'exèrcit veneçolà mai va veure l'interès de prendre el poder perquè, en definitiva, el tenia, o almenys hi estava associat, no com a d'altres països d'Amèrica Llatina, i per una altra una gran part de la burgesia veneçolana compartia el poder amb aquests dos partits, tot i que una part de la intel·ligència veneçolana era molt d'esquerra, amb simpatia cap aquestes guerrilles o aquestes contestacions radicals de l'ordre establert.

Aquest és el panorama que Veneçuela ha conegut durant molt de temps i que ha fet que aquest país hagi estat en certa mesura una excepció llatinoamericana. Parlem de política interna. En política exterior, durant aquest període, què podem dir. Primer una constant, Veneçuela és el primer país d'Amèrica Llatina –és el país de Bolívar- que proclama la independència d'Amèrica Llatina, quan es creen les Juntes, Juntes que es creen no contra Espanya sinó contra la dinastia bonapartista que substitueix la dinastia, considerada com a legítima, dels Borbons. Quan efectivament Napoleó destitueix Ferran VII –ja s'havia emportat a Carles IV- i per tant es canvia la dinastia, llavors les colònies americanes consideren que igual que apareixen Juntes a molts indrets d'Espanya, també apareixen Juntes a Amèrica Llatina. La majoria d'aquestes Juntes es creen al principi per reivindicar la seva solidaritat amb l'Espanya ocupada, però a Veneçuela, Bolívar, ja ho havia intentat fer Miranda abans, perquè Veneçuela és l'únic país que ha donat un mariscal de França a Napoleó. El general Miranda, que és un teòric, estem a finals del segle XVIII, és un general que s'integra, participa, en la revolució francesa, s'integra en el procés napoleònic i és nomenat general per Napoleó i és un general victoriós, en particular en el que avui dia és Bèlgica, Holanda, etc., porta a terme una sèrie de victòries, un general brillant, i és l'únic llatinoamericà que hi ha a l'Arc del Triomf de París, i és també el primer que pensa en alliberar Veneçuela. A Veneçuela hi ha una vella tradició de lideratge polític i una vella tradició també de ser una mica la figura de proa del conjunt llatinoamericà, hi ha una singularitat indiscutiblement veneçolana i en part passa per la política. I Bolívar quan aconseguix la seva victòria el 1824, definitiva, sobre Espanya, la cèlebre batalla de Carabobo, es crea un país que s'anomenava la Gran Colòmbia. Aquest país comprenia una cosa així al que actualment és Veneçuela, Colòmbia, Equador, Perú, Bolívia i Panamà, tot això constituïa un sol país, el país que crea Bolívar. Evidentment, aquest país després es fracciona, però de tot això ha quedat en la memòria política veneçolana un projecte per una banda bolivarià. Bolívar organitza un congrés molt important a Panamà en el qual proposa (Panamà no era independent, Panamà és independent només des de 1903, res més i, sobretot, una independència en part deguda als interessos estrangers en la voluntat de crear un canal i esqueixar aquest trosset que es pensava que es podia dominar millorar que la resta de Colòmbia), que es creessin els Estats Units d'Amèrica Llatina per oposar-los, és a dir, totes les nacions llatinoamericanes que en diem avui, als Estats Units d'Amèrica, o de Nord-Amèrica, on ja es veia que hi havia una possibilitat de que tinguessin una ambició hegemònica cap el sud. Aquest somni bolivarià en definitiva és un llegat de la tradició política veneçolana i, per tant, Veneçuela sempre ha conservat a la seva política exterior, qualsevol que hagin estat els seus dirigents, la idea que Veneçuela té una responsabilitat, o té una ambició, de ser el país que aconseguix, que aglutina al seu entorn d'una manera o d'una altra, als països de les Antilles i sobretot als països d'Amèrica Central. És a dir, té una influència o té vocació a tenir influència sobre les Antilles i sobre Amèrica Central. En aquest sentit està en competència amb Mèxic, perquè Mèxic sempre ha tingut com ambició tenir una influència sobre Amèrica Central. I això forma part de la seva política exterior.

Una altra part de la política exterior és tenir sempre relativament bones relacions amb aquells països que van constituir la gran Veneçuela, que s'anomenava la gran Colòmbia, amb Colòmbia, Equador, Perú o Bolívia, que no es diu Bolívia per casualitat. Això té molta relació amb el que està passant ara, és a dir que aquesta història. Això que va passar en la primera meitat del segle XIX, està subjacent i forma part del que podríem dir els grans fonamentals d'una política exterior de Veneçuela. Veneçuela és també a la vegada un país antillà, curiosament, tot i que no sigui Antilles però hi ha illes veneçolanes que estan a prop de les Antilles, de les petites Antilles, és un país antillà i és un país del continent sud-americà, però és un país ètnicament molt barrejat, en el qual s'hi troben els tres grans components de la població llatinoamericana, és a dir, la població d'origen europeu, la d'origen indígena i la d'origen africà. García Márquez diu per exemple que Veneçuela és el Brasil de la llengua espanyola. Perquè ens entenguem, és un país semblant a Brasil i a més existeix a Veneçuela una gran simpatia tradicional cap el Brasil. Per una altra banda, des del punt de vista de la política exterior, Veneçuela considera que les Guyanes, i en particular una Guyana que els veneçolans anomenen la Guyana Esequiba, aquesta ha estat retirada per les potències europees que segueixen tenint, en fi França és l'única que encara té al continent americà un territori no descolonitzat, els francesos no admeten aquesta apel·lació, es tracta d'un departament d'ultramar, és un territori que encara és de sobirania europea, que es troba a les Antilles, i després hi ha la Guyana i hi ha Surinam, l'exGuyana holandesa, i també algunes illes com

Trinitat i Tobago, molt a prop de Veneçuela però que han estat ocupades per potències europees, el que fa que Veneçuela en definitiva tingui una vocació de política exterior una mica particular, amb relacions amb països europeus també per aquesta proximitat a les illes.

Si tornem als anys seixanta, des de 1957 o des dels Acords de Punt Fix fins els anys noranta, un primer fenomen que es produeix i que alerta sobre la situació social de Veneçuela és que molts llatinoamericans ho veien o ho han vist durant molt de temps com un país d'opulència, un país poc poblat, extraordinàriament extens –deu fer com quatre o cinc vegades Espanya-, i per altra banda molt ric en petroli i amb una riquesa produïda pels hidrocarburs, excepcionalment situada entorn el llac Maracaibo i que també ha donat lloc a una gran afluència d'immigrants procedents dels països limítrofs, essencialment de Colòmbia. Per tant, per una part quan apareixia que des del punt de vista polític allò funcionava com una democràcia gairebé perfecta i per altra banda que era un país amb una gran riquesa que feia que normalment no hauria de tenir problemes, al principi dels anys noranta, quan es presenta Carlos Andrés Pérez a la presidència –ja havia estat president, però es presenta de nou- i és elegit, es presenta amb un programa socialdemòcrata tradicional, i quan és elegit anuncia que en realitat durà a terme un programa econòmic de teràpia de xoc, com que ja havien fet altres dirigents a Amèrica Llatina. Llavors aquí es produeix una insurrecció popular, estem al 1992, es produeix una gran insurrecció popular a Caracas, el que es va anomenar el “caracazo”. La gent es revolta i la repressió serà terrible, perquè Carlos Andrés Pérez, que és una personalitat molt coneguda, en particular un dels líders socialistes internacionals més coneguts, amb molta influència en el si de la Internacional Socialista, molt amic de Felipe González, es diu que és molt amic dels socialistes alemanys, es diu que va ajudar, va participar d'alguna manera, en l'elecció dels socialistes espanyols a principis dels anys vuitanta, els socialistes espanyols guanyen les primeres eleccions el 1982, es deia que ell havia estat al darrere ajudant, és un home relativament amb una gran experiència i aquest home amb aquesta gran experiència malgrat tot, en el moment del “caracazo”, a finals dels anys vuitanta, condueix una repressió extremadament violenta. Oficialment les xifres donen 800 morts, que ja és una xifra enorme, oficiosament es pensa que hi va haver almenys 2.000 morts i alguns estudis indiquen que el nombre de morts, no parlem de ferits, etc., assolía els 5.000 en aquestes jornades d'insurrecció del “caracazo”.

Això produeix un trauma en aquest país que vivia en una situació gairebé ideal, amb una vida democràtica gairebé normal i amb mitjans importants. Aquest “caracazo” canvia la història de Veneçuela, tot a Veneçuela comença amb aquest “caracazo”. Primer perquè, curiosament, aquest “caracazo” tindrà una influència molt important en l'actual president Hugo Chávez. Hugo Chávez en aquell moment és oficial en el si de la guarda presidencial, que es troba al palau on resideix el president, el Palau de Miraflores, estacionada en el si del palau, i Chávez és un dels oficials que en principi és mobilitzat per participar en la repressió. Ell ha explicat moltes vegades que no dispara contra el poble, però sobretot el que veu és que aquest poble s'ha revoltat i que això canvia una mica la situació d'irresponsabilitat en la qual es trobaven els dirigents veneçolans, creient que en definitiva amb utilitzar una mica la renda petrolera s'apaivagava el poble i es permetia a les mateixes elits, a les mateixes minories, continuar aprofitant-se de l'extraordinària riquesa del país. El “caracazo” el que demostra és que efectivament és un país amb enormes desigualtats, on potser el 10% o 15% de la població posseeix el 15% del patrimoni, i que és una situació en la qual es demostra que malgrat tots els arguments d'aquest país, la democràcia no ha permès la millor distribució de la renda i, per altra banda, el petroli no ha permès tampoc un enriquiment mínim i natural del país. A partir d'aquí comença tota una reflexió en molts cercles, evidentment polítics, sobre què és el que s'ha de canviar a Veneçuela.

El president Carlos Andrés Pérez es mantindrà al poder, i Chávez comença a reflexionar. Què en sabem d'ell fins a aquell moment? Aquell moment, repeteixo, no és per a ell la seva entrada en política, ni la seva entrada pública, però és el moment que per a ell té la seva importància. Chávez és un home d'origen modest, de l'interior del país, amb faccions ètniques en les quals es veu una barreja de les tres ètnies de Veneçuela, que ha fet carrera com molts joves de les classes modestes a l'exèrcit, perquè l'exèrcit permet, i l'exèrcit veneçolà ja he dit abans que gaudia en definitiva de mitjans importants, podia donar beques, oferir estudis a joves que no tenien d'una altra manera la possibilitat d'estudiar, i sí que per raons fins i tot familiars, perquè ell explica que la seva àvia li parlava una mica com a les novel·les de García Márquez, que hi

havia hagut un besavi seu que havia participat en alguna revolució exigint un canvi de l'estructura del poder econòmic, i tot això l'ha anat formant, a l'Acadèmia Militar ha constituït un petit grup de reflexió sobre el que es podria fer. Indiscutiblement hi ha influència, a Amèrica Llatina sempre hi ha hagut militars anomenats gorilles, militars de dreta o d'extrema dreta, però sempre hi ha hagut militars d'esquerres, Torrijos va ser un d'ells, Lázaro Cárdenas en definitiva era un general, a Mèxic, i hi havia hagut generals al Perú, Velazco Albarado, que havia fet una sèrie de reformes. Tot això marca a aquesta jove generació que es pregunta en quina mesura l'exèrcit pot impulsar una reforma en favor dels desheretats de Veneçuela, i es crea un petit moviment anomenat "Quinta República" –la república de la qual parlem era la quarta, que va des de 1958 a 1998-, llavors aquest petit grup comença a plantejar-se una sèrie de transformacions necessàries, amb la idea de crear una nova República i el "caracazo" impulsa aquesta idea. A partir del "caracazo", Chávez ho ha apuntat a moltes entrevistes, a partir d'ell veu com es reprimeix a la població que l'únic que fa és denunciar una mena de gran mentida, el fet de que s'hagi proposat un programa i que a l'hora de la veritat s'hagi canviar per un altre, llavors ell comença a conspirar amb una sèrie de companys, de personalitats de la vida política, comença a prendre contactes amb els ex grups guerrillers, amb alguns intel·lectuals, però una petita conspiració que el portarà a voler organitzar un cop d'Estat. I intenta donar un cop d'Estat a principis dels anys noranta, un cop d'Estat que fracassa, tràgic perquè hi ha diversos morts, però no està massa organitzat, allò no és més que una temptativa, Chávez s'expressa a la televisió però Carlos Andrés Pérez aconsegueix reorganitzar molt aviat la contraofensiva i són detinguts, jutjats i empresonats.

Aquest és un dels retrets més freqüents que se li fan a Chávez, moltes vegades es diu "l'insurrecte Chávez", aquest és el fenomen que es produeix, i efectivament hi havia la intenció de perllongar la insurrecció popular que s'havia produït al "caracazo" i perllongar-la mitjançant una presa de poder, aquesta vegada d'una altra manera, no una presa de poder mitjançant una insurrecció popular, una presa de poder gràcies a un cop d'Estat però poc realitzat, mal organitzat, molt aïllat. És un fracàs. El curiós és que Chávez, que gairebé no s'ha dirigit a la televisió al poble veneçolà, serà jutjat, anirà a la presó, però a la presó a principis dels anys noranta assolirà una gran popularitat excepcional. És a dir, a tots els barris, el que nosaltres anomenaríem aquí barris de barraques, o a tots els ranxos, a totes les *favelas* de Caracas o d'altres ciutats de Veneçuela, mica en mica apareix la figura de Chávez a les tanques, apareixen pintades a favor de Chávez en aquests barris molt populars, i passa a ser un home extremadament popular, fins el punt de que es transforma en un problema pel govern veneçolà. I al poc temps, potser passa dos anys a la presó, hi ha una amnistia i se l'allibera, crec que és Rafael Caldera qui ho fa –Caldera era cristianodemòcrata, successor de Carlos Andrés Pérez-. Chávez surt de la presó amb una aureola d'oficial defensor dels interessos del poble. I és un home que no només ha fet una carrera militar, sinó que per interès polític, per passió política, ha fet també una carrera de Ciències Polítiques a la Universitat i, per tant, és un home amb molta lectura, coneix molt bé la història del llibertadors llatinoamericans. Des del punt de vista polític és autènticament llatinoamericà, molt més que altres dirigents que potser hagin llegit més Marx o Lenin o Mao que els autors llatinoamericans, quan l'aliment intel·lectual de Chávez és essencialment els pensadors llatinoamericans del XIX, els pensadors d'aquesta gran revolució, d'aquest gran alliberament que va ser la gesta llatinoamericana i que ell coneix molt bé. I, per altra banda, amb aquests estudis de Ciències Polítiques adquireix un gran coneixement, a més de per ser oficial, és comandant, des del punt de vista geopolític o geoestratègic, és un home que sempre té un mapa a prop seu perquè pensa des del punt de vista geopolític.

Comença a desenvolupar més aquesta teoria de presa de poder, no ja des d'un punt de vista violent sinó com es podia prendre el poder des d'un punt de vista polític i reunirà poc a poc entorn la seva candidatura, gràcies a la seva popularitat, a una sèrie de petits partits dispersos, essencialment a l'esquerra, però a l'esquerra de la socialdemocràcia. A les eleccions de 1998 els dos partits oficials que es repartien el poder des de feia 40 anys perden les eleccions i guanya Chávez de manera espectacular: els dos partits, COPEI i Acció Democràtica, junts no aconsegueixen ni el 20% dels vots, i Chávez guanya amb un 54 o 56% dels vots. Es demostra que, com deia abans, un cicle de la política veneçolana ha acabat, és a dir que els dos partits que tradicionalment han pilotat el país es troben esgotats des del punt de vista de la imaginació i de la idea política, de la credibilitat política, és a dir que els veneçolans democràticament pensen que aquests partits no tenen recursos –vull dir en matèria d'idees- per poder canviar una societat explosiva. I de fet Chávez, quan guanya les eleccions el 1998, té el recolzament

d'amplis sectors de la societat, no només a les classes populars, perquè el partit Acció Democràtica també estava molt arrelat a les classes populars, s'ha de reconèixer, i el president Carlos Andrés Pérez havia estat un líder molt popular i molt populista i, per tant, no totes les classes populars el 1998 van votar Chávez. Però el que sí està clar és que una part fins i tot de les classes mitjanes o fins i tot de les elits veneçolanes veuen Chávez com un recurs que els pot permetre evitar una revolució popular. És a dir que estava clar a Veneçuela en aquell moment que era Chávez o una insurrecció popular que podia conduir a situacions encara més dramàtiques per l'ordre establert. I Chávez ha explicat sovint que, efectivament, ell va comptar amb una gran recolzament d'industrials, capitalistes, etc., que el van recolzar en la seva campanya, i diu que, en realitat, primer el van recolzar per por al poble, perquè es van dir "val més Chávez que la revolució", en el sentit desordre, i també pensant que a Veneçuela una cosa –deia ell- és el que prometen els dirigents polítics i una altra cosa és el que fan quan són elegits. I, per tant, molts que havien recolzat o finançat o ajudat a finançar la campanya electoral de Chávez apostaven perquè d'aquesta manera ho compraven i que quan ell arribés al poder en realitat no faria res que posés en causa els interessos d'aquestes classes socials, que alguns de les quals, pertanyents a elles, havien ajudat a aquesta elecció. I, repeteixo, Chávez ha explicat aquestes anècdotes en els seus discursos, que li oferien de tot, un pis, una casa, un iot, etc., i quan va ser elegit venien a veure'l al Palau de Miraflores per proposar-li tota mena d'avantatges. És una manera també, deia ell, de corrompre una persona que havia arribat depositària de l'esperança popular.

El cas és que Chávez, en definitiva, va començar a aplicar el seu programa, malgrat aquesta qüestió, i el que ell havia promès al principi, ara molts dirigents llatinoamericans d'aquestes noves esquerres emergents també ho fan, és una nova constituent, primer una nova República, sortir de la Quarta República i crear la Quinta República, segon crear una Assembla Constituent per fer una nova Constitució que tingués en compte la realitat social de Veneçuela, cosa que també està proposant en aquest moment Evo Morales, cosa que ha proposat Correa, cosa que havia proposat el candidat opositor Alán García al Perú, etc. És a dir, veiem que aquesta idea és una idea que ha quallat i aquesta Constituent dóna lloc ja a una primera batalla, en la qual una gran part dels recolzaments amb els quals havia comptat Chávez s'esqueixaran i comença a partir d'aquest moment una veritable batalla ideològica entre els oponents a Chávez, que disposen a la vegada de, essencialment, tota l'empresa privada i sobretot els mitjans de comunicació massiva, que llançaran unes campanyes apocalíptiques contra Chávez, el qual no disposa, sobretot en aquell moment, més que del canal oficial que és el canal vuit, si no recordo malament, a Veneçuela i que no és el més dinàmic, ni el que té més extensió. Per tant, des del punt de vista de la batalla mediàtica i ideològica, Chávez té pocs recursos, no té partit, no té un gran partit en el qual recolzar-s'hi i els sindicats que són en general sindicats grocs o molt treballats per l'Acció Democràtica durant molt de temps, fidels en definitiva al partit del qual depenien, tampoc pot comptar en un primer temps amb els grans sindicats. Però malgrat aquesta aparent inferioritat de mitjans, una cosa que va caracteritzar Chávez és que cada vegada que recorre a la consulta popular –en el cas de la Constituent era evident- guanya aquesta consulta, ja siguin les legislatives que segueixen, ja sigui la consulta per la Constituent. La Constituent suposava un canvi polític que va fer que Chávez es tornés a presentar a la presidència i de nou va ser elegit, en la Constitució es va introduir la idea del referèndum revocatiu, i per tant va haver de sotmetre's, perquè hi va haver pressió popular, però es va sotmetre finalment a referèndum revocatiu i el va guanyar l'agost de 2004, i l'atmosfera va canviar una mica. I es torna a presentar ara al final del seu sexenni, del mandat presidencial. Amb la Constituent nova, Chávez va començar a fer el que havia promès, és a dir, una sèrie de canvis que volien essencialment transformar el repartiment de la riquesa a Veneçuela. Aquests canvis són importants, va començar a parlar de revolució bolivariana, a més li va canviar el nom al país, ara s'anomena República Bolivariana de Veneçuela, es va canviar també una mica la bandera, s'han introduït elements indígenes que no figuraven a l'escut de la bandera i, sobretot, a partir de la Constitució es comencen a fer una sèrie de transformacions socials importants.

Quines serien algunes de les més importants? Primer, aquesta idea que és necessari dur a terme una alfabetització important, perquè fins en aquest país tan ric com Veneçuela existien milions de persones, adultes i nens, que no estaven alfabetitzats, la qual cosa en sí era un gran escàndol. La revolució veneçolana té molta imaginació política, i aquesta és una de les característiques, per això a més crea tanta simpatia entorn ella, perquè hi ha molta imaginació

política i moltes idees noves. Es creà aquesta idea de la missió barri endins, què és? És la idea d'instal·lar escoles a totes aquestes barriades abandonades de l'Estat, on no hi havia presència estatal, i són escoles que tenen com a missió no només educar als nens sinó també educar als adults, en la mesura en què les escoles pràcticament funcionen sense parar. Els nens que van a aquestes escoles bolivarianes reben esmorzar, menjar i berenar i també un uniforme i sabates. És a dir, la idea és que l'Estat, on abans no hi havia cap presència seva, ara hi és present i intenta restituir quelcom a les persones que fins ara no havien rebut res. Per altra banda, de nit hi ha cursos per adults i els caps de setmana també, és a dir que les escoles estan funcionant permanentment. Aquestes missions barri endins, aquest projecte d'alfabetització general ha tingut èxit, en definitiva aquí la revolució bolivariana segueix les petjades del que havien fet els cubans, que una de les primeres reformes que havien llançat a principis dels anys seixanta va ser la reforma de l'alfabetització, i els sandinistes, que havien llançat també la reforma de l'alfabetització. La UNESCO, al final de 2004, va declarar Veneçuela país lliure d'analfabetisme, cosa que és un èxit excepcional perquè a Amèrica Llatina hi ha molts pocs països, potser Cuba i Veneçuela siguin els únics, desproveïts – oficialment- d'analfabetisme, la qual cosa ha constituït un èxit indiscutible, tot i que ja he dit abans que hi ha debats, sobretot a Veneçuela, i hi ha gent que contesta i posa en causa qualsevol cosa, però crec que és una realitat que qualsevol observador mínimament de bona fe pot constatar a aquestes escoles.

Segon, la reforma agrària. Es va llançar una reforma agrària, a la vegada necessària i important. Per què necessària? La majoria dels països llatinoamericans, i els països d'Amèrica Central també, són essencialment exportadors de matèries primeres i de matèries agrícoles. Veneçuela és l'excepció, Veneçuela no exporta pràcticament res, cap recurs agrícola, perquè encara que hi va haver una primera reforma agrària en època precisament de Carlos Andrés Pérez, on es van repartir uns dos milions d'hectàrees de terres cultivables, els camperols en no ser ajudats, el que van fer al cap d'uns anys va ser tornar a vendre, a més hi havia aquest boom petrolier i es guanyava més a les ciutats que al camp. A Veneçuela, que és un país immens, amb tota mena de bel·leses paisatgístiques i de terres extremadament fèrtils, el 90% de la població viu a les ciutats, és a dir que hi ha l'equivalent a tres Espanyes buides, en les quals no hi ha ningú, de terres evidentment fèrtils. Una de les idees de Chávez i del seu govern és intentar fer que la gent, en lloc d'estar acumulada a barris extremadament difícils a les ciutats, pugui instal·lar-se al camp, amb la qual cosa es creen almenys tres o quatre objectius.

Primer, que el país tingui una producció d'aliments pròpia, que pràcticament no té, gairebé tot el que es consumeix a Veneçuela des del punt de vista de l'alimentació s'importa, el 75% del que es consumeix a Veneçuela s'importa, i Veneçuela té la tradició de tenir un dels millors cacaus del món, un dels millors cafès, però fins i tot això tradicionalment s'importava i s'importa. La idea també és que les terres improductives, -i així és com es va descobrir que el major propietari de terres de Veneçuela és la reina d'Anglaterra, hi ha una sèrie d'empreses lligades a la Corona britànica que han comprat al llarg del segle XIX milions d'hectàrees i aquestes terres sovint estan improductives-, la reforma, evidentment, és una reforma molt moderada, malgrat que és molt radical perquè és una reforma agrària, però molt moderada perquè aquestes terres no es confisquen, sinó que perquè l'Estat les recuperi han de ser improductives, si estan produint, vostè pot tenir la quantitat de terres que vulgui, un milió, dos milions d'hectàrees, no se li retiren, si estan produint, perquè en produir ho estan fent essencialment per a l'alimentació veneçolana. Però si estan improductives llavors l'Estat deixa al propietari cinc mil hectàrees, que és enorme, una hectàrea és un camp de futbol, cinc mil hectàrees, deu haver molts pocs propietaris a Espanya amb cinc mil hectàrees, a Veneçuela hi ha algunes propietats que per recórrer-les es fa en avioneta, els amos van d'un aeroport d'un costat a l'altre de la seva propietat en avió per recórrer-la, són enormes, però repeteixo, no hi hagut abús perquè la persona tot i que no produeixi sí que pot conservar fins a cinc mil hectàrees, tota la resta l'Estat li compra i li compra a preu de mercat, és a dir, no hi ha confiscació, i no ho compra per l'Estat sinó per donar-lo a camperols pobres, que a més estan acompanyats per un banc que s'ha creat de microcrèdits, un banc camperol que procura els fertilitzants, la maquinària, que ajuda a aquests camperols a entrar en producció, perquè sinó hi ha diversos anys en què això no és rendible i molts camperols poden esgotar-se.

L'Estat també té el projecte, Chávez ho deia en un discurs darrerament, de que el camperol no només vol tenir les seves terres, molts camperols volen viure normalment, no volen viure sense

electricitat, sense un centre urbà que estigui relativament a prop, volen que els seus fills tinguin escoles, etc., i és legítim, llavors s'està duent a terme la creació d'una xarxa de carreteres, de comunicacions, amb el projecte de crear pols, és a dir, la idea és desenvolupar l'interior del país, perquè Veneçuela, com molts països colonials, només té un front marítim que és el que li permetia a la colònia explotar el país, però els interiors dels països, -el cas d'Àfrica és característic, mirin on són les capitals a l'Àfrica, totes són a la costa, molt poques a l'interior, i a Amèrica Llatina és igual, gairebé sempre són ports, quan no ho són és perquè artificialment s'ha dut recentment la capital a l'interior, la capital de Brasil històricament sempre va ser Rio de Janeiro, després es va crear Brasília als anys cinquanta, Buenos Aires, etc.-, en general no han estat desenvolupats pels colonitzadors ni pels que els van succeir i el projecte estratègic de Chávez no és només fer una reforma agrària, sinó posar en valor el país, dinamitzar el país. Llavors, aquesta reforma agrària ha tingut una gran importància. Veurem si té èxit, se li ha de donar una mica de temps al temps, però repeteixo, s'ha fet, tot i que ha suscitat comentaris de nou escandalosos, però en realitat s'ha fet amb molta correcció.

Hi ha hagut una reforma pesquera també, extremadament important, perquè les costes veneçolanes, riques en peixos, en realitat no tenien un límit on podien intervenir les grans flotes pesqueres, sobretot estrangeres, que s'ho enduen tot i impedeixen que els petits pescadors artesans puguin desenvolupar la seva pesca. S'ha creat una zona que limita a centenars de metres o alguns quilòmetres, prop de la costa, on les barques d'indústries, els vaixells-fàbriques no hi poden penetrar, la qual cosa ha permès l'expansió i desenvolupament des de fa uns anys de tota una indústria pesquera petita, que estava asfixiada.

Hi ha hagut una revolució també en matèria de propietat de domicili, propietat urbana. És a dir, la majoria de les persones, això Lula també ho va adaptar, que viuen en aquests barris de barraques que voregen Caracas, el que han fet és ocupar les terres, se suposa que buides i han anat construint allà la seva llar, casa seva. Però es troben en la situació que han creat barris en els quals evidentment hi ha carrers, electricitat, aigua corrent, etc., però la gent no és propietària de casa seva, per tant, ni la pot vendre ni la pot millorar. Chávez el que ha fet és que ha estat repartint, hi ha hagut tot un pla, per donar títol de propietat a aquestes persones i hi ha desenes de milers de persones que ara són finalment propietàries de les seves llars i que poden evidentment transformar-les.

Hi ha hagut també altres missions, com la idea de crear dispensaris mèdics. Hi ha 15.000 mèdics cubans a Veneçuela que han aportat aquesta ajuda amb la idea de crear dispensaris mèdics en aquests barris, en aquestes missions barri endins en les quals finalment es posa a disposició d'un públic sense mitjans la possibilitat de consultar un metge, de consultar un dentista i, últimament també, d'operar-se de la vista, amb el que s'anomena l'operació miracle. Això ha tingut un ressò molt important perquè hi havia persones al propi Caracas, una ciutat d'una gran riquesa, que mai no havien pogut veure un metge perquè la majoria dels metges veneçolans, que pertanyen a les classes acomodades, quan fan una carrera tan llarga com la carrera mèdica, tan costosa, el seu objectiu no és instal·lar-se en un barri on la gent no té diners i no pot pagar per una consulta mèdica, i per tant hi ha barris a Veneçuela, a Caracas o a les grans ciutats, on hi ha molts metges, metges excel·lents, però massa cars per a la majoria de la població. I això ha permès portar les cures de salut a la població.

S'han creat bancs de microcrèdits, en particular amb la idea del Premi Nobel, Muhammad Yunus, de que el sector informal, i el sector informal és molt important a Veneçuela, s'ha calculat en una estadística que Veneçuela és el país que més emprenedors té, més que Estats Units, deu tenir com 60% d'emprenedors, emprenedor és la persona que té un lloc on ven o fabrica alguna cosa d'artesanía i està col·locat al carrers, llavors hi ha hagut un reconeixement de tota aquesta activitat informal, i també els microcrèdits permeten a aquests empresaris aconseguir crèdits a curt o mitjà termini per poder fer una mica d'inversions i desenvolupar aquest sector.

És a dir, hem vist com hi ha hagut moltes reformes, múltiples, a sectors diversos, però sobretot sempre en direcció a la població més modesta, que ha donat resultat, si tenim en compte les estadístiques. Tot i que les estadístiques es contradueixen de vegades però avui dia, el 2006, crec que totes les estadístiques indiquen que el nivell de pobresa ha baixat, no de manera espectacular però ha baixat, el nivell d'ocupació ha augmentat, el poder adquisitiu d'una família

mitjana ha augmentat, el salari mínim ha estat augmentat, és a dir, globalment les condicions de vida, les condicions d'existència dels veneçolans han millorat. I políticament també, el poble té ara molt més poder polític que abans, primer perquè com que l'oposició es va negar a presentar-se a les eleccions de finals de 2005, Chávez té evidentment una Cambra ideal, ja que hi ha una majoria absoluta. Cosa que existeix amb temor per aquestes eleccions, no crec que es produeixi, però un temor que existeix és que el candidat, senyor Rosales, que és l'oponent principal a Chávez a les eleccions de diumenge 3 de desembre, per exemple digui al discurs d'aquesta setmana: "no em presento perquè les condicions democràtiques no s'han reunit", per crear una mena d'escàndol. Tot i que hi ha tota mena d'observadors internacionals i fins avui hi ha hagut moltes eleccions a Veneçuela, sempre guanyades (tant per governadors, legislatives, etc.) per Chávez i, tot i que hi ha hagut contestacions, cap institució internacional seriosa ha posat en causa la legalitat de les eleccions, ni tan sols les eleccions legislatives de desembre de 2005, a les quals no es va presentar a última hora l'oposició. Però evidentment aquesta és una possibilitat que tindria el candidat de l'oposició per intentar desqualificar el procés democràtic, esperem que no ho faci perquè no hi ha raó, perquè ell està fent la seva campanya normalment i a més està fent una campanya, com sempre, molt recolzat pels mitjans, que segueixen sent els mitjans de comunicació dominants en contra del president Chávez.

Totes aquestes reformes, repeteixo que són reformes importants perquè són molt nombroses, però que s'han dut a terme sempre amb molta moderació, que no han produït cap mena de desordre major, l'únic desordre major que hi ha hagut des que Chávez és al Govern és la temptativa de cop d'Estat d'abril de 2002, amb el recolzament o la incitació dels mitjans de comunicació de masses, amb el recolzament d'Estats Units, amb el recolzament en tot cas polític del govern Aznar i, malgrat aquest cop d'Estat, que va ser extremadament dur per molts partidaris de Chávez, no hi va haver cap mena de repressió després, no hi va haver cap revenja ni cap venjança, o en tot cas mínima, perquè alguns dels principals participants en el complot, el principal el senyor Carmona, que era el president de la patronal, el que tenia era un arrest domiciliari i es va escapar, va fugir a Colòmbia, i crec que actualment és a Estats Units, és a dir, no hi ha hagut ni tan sols, des d'aquest punt, repressió.

Amb això voldria abordar, per anar acabant, la idea que Veneçuela realment és una dictadura, el president Chávez és un tirà insuportable, com ho repeteix permanentment l'oposició. La resposta cadascú la pot verificar a Veneçuela, estic parlant en nom de les organitzacions internacionals els informes de les quals es poden consultar sense cap dificultat, no hi ha cap detingut polític, no hi ha hagut cap òrgan de premsa tancat o represaliat, reprimint, etc., no hi ha cap periodista detingut o desaparegut. S'ha de dir, i les organitzacions internacionals de drets humans ho diuen, que des de 1998 no hi ha desapareguts a Veneçuela, cosa que hi havia abans, tot i que era una democràcia, ningú posa en dubte la democràcia, abans hi havia desapareguts, ara no els hi ha. És a dir, no hi ha el que ens permet mesurar l'abús de poder, no es veuen on són aquests abusos de poder. S'han votat lleis que en teoria han suscitat algun temor en alguns sectors fins i tot internacionals, per exemple una llei que sanciona l'insult en termes mediàtics, l'insult, la difamació, etc., lleis que existeixen a tot arreu, en tot cas a França existeixen aquestes lleis, un llançament una difamació contra algú i va als tribunals a menys que pugui demostrar que el que està dient és cert però sinó paga una multa molt violenta i de vegades és una manera de censurar un mitjà. Aquesta llei s'ha votat però no s'ha aplicat a ningú de moment, aquesta llei serveix una mica per dir que estem en un país civilitzat on els mitjans no poden continuar comportant-se d'aquesta manera, no poden seguir insultant d'aquesta manera tan descarada, tan vulgar, el president de la República o qualsevol altra personalitat simplement perquè expressa la seva solidaritat amb el president, i això és una cosa que cada viatger que va a Caracas pot verificar cada dia. Es tracta el president d'atemptar contra la llibertat de premsa, però quina prova millor de llibertat de premsa és que la premsa o els mitjans estan tot el dia atacant al president i són majoritaris, repeteixo, el sistema mediàtic oficial és minoritari, tot i que el president sempre pot establir el que s'anomena una cadena, és a dir, que hi ha una llei que no ha creat Chávez, que ja existia abans, que permet el president quan vol parlar-li a la nació, entrar a tots els canals de televisió, i els canals tenen l'obligació de deixar-li espai. Això ja existia, i Chávez evidentment ho fa servir, com és legítim, de vegades per contrarestar, però tampoc n'abusa.

És a dir que estem en un context en què per exemple respecte les relacions amb Estats Units, evidentment aquests estaven darrere el cop d'Estat de 2002, no els Estats Units sinó l'Administració del senyor Bush ha dut a terme una sèrie de declaracions molt hostils respecte Veneçuela, pràcticament caracteritzant Veneçuela com un país perillós pel context internacional, un país que s'està armant i que pot crear problemes als seus veïns, etc., quan Veneçuela no s'està armant particularment respecte a altres compres d'armes que es fan a la regió. Però a més, en realitat, les grans empreses nord-americanes actuen a Veneçuela sense cap mena de traves, essencialment el comerç amb Estats Units ha augmentat des que està el president Chávez, Veneçuela era el soci número 16 d'Estats Units en 1998, avui és el soci número 13, és a dir, ha augmentat el volum d'intercanvis amb Estats Units, per tant a la pràctica, -vull dir que és legítim que el president Chávez denunciï el comportament de l'Administració d'Estats Units-, no es posen traves a les empreses americanes que es comporten en funció a la llei veneçolana. Per tot això, a la vegada per la seva actitud ferma front el discurs imperialista de l'Administració d'Estats Units, pels seus programes múltiples de desenvolupament social, desenvolupament cultural, desenvolupament econòmic, i no he parlat de l'immens programa de grans obres que ha llançat el govern del president Chávez com construcció de ferrocarrils, de ponts, d'autopistes, etc., que fa que Veneçuela en aquest moment sigui una mena de fàbrica amb quantitat d'activitats per construir realment un Estat modern, desenvolupament d'universitats populars, tot això fa que aquest país avui dia, l'èxit en un marc democràtic, en un marc de llibertat, en un marc diríem d'economia de mercat, l'èxit de l'experiència bolivariana a Veneçuela és el que està creant aquest interès i aquesta curiositat a molts països on els ciutadans, senzillament que són electors, pensen que ells també poden realitzar no una cosa semblant o idèntica al que està fent Veneçuela, però sí poden en tot cas encoratjar a que a d'altres països d'Amèrica Llatina se segueixi aquesta via on se li dona a la societat un major repartiment del patrimoni i de la riquesa i on se li doni a la societat, al poble, més poder polític, que és el sentit fort de la revolució bolivariana, més poder popular. Moltes gràcies.